

פרשת צייתנות

אשכול יוסף

מאוצרותיו הרבי יוסף זוי סימן טוב שליט"א
מוזה"ס "כרם יוסף" ושא"ס פנייה ק' ירושלים תובב"א

"לא יבא ממזר בקהל ה'"

למה אין מברכין שלא עשני ממזר?

יש להקשות דהנה כמו שמברכין שלא עשני עבד גוי ואשה, כך היה מקום לברך ולהודות שלא נברא ממזר, שהוא חפצא דאיסורא שאסור לבוא בקהל, ואין השכינה שורה עליו, כדאי בקידושין (ז). ובלקט יושר (ט"ז עמ' 1), כ': "אמר רבינו התרומת הדשן אשה אומרת במקום שלא עשני אשה, שלא עשני בהמה, אבל שמעתי מאשה שאומרת שעשני כרצוני, וכמדומה לי שלא הודה לה הגאון זצ"ל כי אמו של התרומת הדשן היתה אומרת שלא עשני בהמה, וזכרתי שמצאתי בספר אחד שלא עשני בהמה, ושמה בזה נחלקו במנחות (מג):, אם יש לברך שלא עשני בהמה, עכ"ל. ומבואר שגרס בגמרא ברכת שלא עשני בהמה. וכן גרס הריקאנטי (משפטים), שבגמרא במנחות נחלקו אם יש לברך שלא עשני בהמה.

והנה באבות דרבי נתן (פיק"ט ז) איתא, מי שעובר עבירה והוליד ממזר, אומרים לו ריקה חיבלת בעצמך חיבלת בבניך, שאותו ממזר היה רוצה ללמוד תורה עם אותם התלמידים שיושבים ושונים בירושלים, והיה הממזר הולך עמהן עד שהגיעו לאשדוד, עומד שם ואומר אוי לי אילו לא הייתי ממזר כבר הייתי יושב ושונה בין התלמידים שלמדתי עד עכשיו, ולפי שאני ממזר איני יושב ושונה בין התלמידים, לפי שאין ממזר נכנס לירושלים כל עיקר, שנא' (זכריה ט' ו') "וישב ממזר באשדוד והכרתי גאון פלישתים", וא"כ צ"ב מדוע אין מברכין שלא עשני ממזר?

יישוב א' - ממזרות תלוי בבחירת בני"א

לכא"ו י"ל דדוקא גבי יצירת האדם, ישראל ולא גוי, או עבד כנעני, או אשה, זהו ממשחבת השי"ת בלבד, ועל זה שייך ליתן שיר ושבח לשי"ת, אבל מה שהאדם לא נוצר ממזר, הוי מכח הבחירה לאדם, שהוריו בחרו בטוב והביאוהו לעולם בהיתר ולא באיסור. וכן מי שנוצר ממזר, אין זה מעצת השי"ת אלא כמה שמולידיו בחרו ברע וחטאו, וממילא לא שייך לברך שלא עשני ממזר כאילו בגזירת השי"ת נעשה ממזר. [אך קצת י"ע שאע"פ שתלוי בבני"א, מ"מ הקב"ה קובע איזו נשמה תרד ותתעבר, ושמה כבר נגזר שתתקן נשמה זו, והוי יכולים להורידה בהיתר, ולא בממזרות, ובחרו באיסור].

ומצינו כיו"ב בבוזה"ק (ישש 77 קפ"ט) עה"פ (ב"י 6) "וישמע ראובן ויצילהו מידם", אמר ראובן מוטב להשליך את יוסף לתוך הבור אף שיש בו נחשים ועקרבים, דכיון שהוא צדיק יעשה לו נס, אבל אם ימסר בידי שונאים יכולים להמיתו. וכ"כ האוה"ק (ס), שדבר זה נחשב לראובן הצלת יוסף, לפי שהאדם בעל בחירה ויכול להרוג מי שלא התחייב מיתה, משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא נתחייב מיתה לשמים. ובשו"ת ברכת יהודה (מ"ד 6 י"ד סי' מ"ו), העיר שמדברי הגמרא בתענית (י"ג) נראה היפך דברי הוזה"ק, כשבקש טוריינוס להרוג את לוליינוס ופפוס אחיו בלודקיא, אמר להם אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם יבוא אלוהיכם ויציל אתכם מידי כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר, אמרו לו

חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורין היו, וראויין היו ליעשות להם נס, ונבוכדנצר מלך הגון היה, וראוי היה להעשות נס על ידו, ואותו רשע הדיוט הוא, ואינו ראוי לעשות נס על ידו, ואנו נתחייבנו כליה למקום, ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש לו למקום, והרבה דוכין ואריות יש לו למקום בעולמו שפוגעין בנו והורגין אותנו. אלא לא מסרנו הקב"ה בידיך אלא שעתיד ליפרע דמינו מידך. אעפ"כ הרג מיד, אמרו לא זו משם עד שבאו שרים מרומי ופצעו את מוחו בגרזנים. ולפענ"ד נראה דאין הכרח גמור שהגמרא חולקת על הוזה"ק, דלא נאמר בגמרא בפירוש שאם לא נגזר עליהם מיתה לא היה עולה בידו להורגם, אלא אמרו שנתחייבו כליה למקום והרבה שלוחים למקום, ואפשר שמפני קידוש ה' אמרו כן, או שידעו הדבר ברוה"ק, כמו שמצינו במדרש אלה אזכרה על עשרה הרוגי מלכות שעלה רבי ישמעאל למרום ונודע לו כי נגזרה הגזירה מפי השי"ת, ועוד יש לחלק דכיון שהדבר נעשה ע"י המלכות, ולב מלך ושרים ביד ה', ודאי בגזירת עליון נעשה. ועכ"פ לענין מעשה איסור והיתר, כו"ע מודים שלא נגזר על האדם אם יעשה או לאו, שאל"כ ביטלת תורת הבחירה, ועניין קבלת שכר ועונש, כמ"ש הרמב"ם בהל' תשובה, שלא נגזר על האדם אם יהיה צדיק או רשע, אלא בידי כל אחד ואחד יש בחירה.

יישוב ב' - לא נתרבו הכשרים במצוות יותר מממזר

ע"ל שעיקר הברכה שלא עשני עבד גוי ואשה, לפי שהם אינם חייבים במצוות, דגוי חייב רק בשבע מצוות בני נח, ואשה פטורה מכל מצוות עשה שהזמן גרמא, וממזר חייב בכל המצוות כולן, ולא שייך בו פטור מיוחד, לכן לא שייך לברך שלא עשני ממזר, כי אין חילוק בינו לבין ישראל.

אמנם יש לעיין בזה, דהנה אם נאמר שממזר פטור ממצוות פריה ורביה, עדיין יש להקשות למה אין מברכין שלא עשני עבד, שהרי מצות פריה ורביה מצוה רבה היא, וגדולה משאר מצוות, וכן מצינו בתוספות בכמה מקומות (שנ"ד. ד. פסחים פ"ג ז"י), אודות מי שחציו עבד וחציו בן חורין, ליישא שפחה אינו יכול שהרי חציו בן חורין, ליישא בת חורין אינו יכול שהרי חציו עבד, לכן כופין את רבו לשחררו וכותב לו העבד שטר על דמיו, וממילא נעשה העבד בשחררו בן חורין ונושא בת חורין, והקשו התוס' שהרי המשחרר עבדו עובר בעשה שנא' "לעולם בהם תעבדו" ואין אומרים לו לאדם חטוא בשביל שיזכה חברך, ועוד קשה דבעלמא דעשה דוחה לא תעשה היינו דוקא כאשר קיום העשה נעשה מיד בביטול הלא תעשה, אבל כאן כאשר האדון עובר על לא תעשה בשחרור עבדו, אין העבד מקיים עשה אלא רק לכשיישא אשה, ותיצרו דשאני מצות שבת דמצוה רבה היא ליישב את העולם. וכן מצינו בחזקיהו (יט"ט ל"ט) שמתחילה נגזר עליו מיתה בעוה"ז ובעוה"ב בשביל ביטול מצוה עשה דפריה, והיינו טעמא משום שקיום העולם ומלכות השי"ת תלוי במצוה זו, והמבטלה דומה כאילו חפץ לעקור קיום העולם הפך רצון השי"ת שברא את עולמו. ולכן אם אכן ממזר פטור ממצוות פריה ורביה, עדיין שייך לומר ברוך שלא עשני ממזר. ועיין בשדי חמד (מ"ה דף ק"ד וק"ט) שהאר"ך בזה, והביא מחלוקת אחרונים, ודעתו נוטה שאף ממזר חייב בפריה ורביה.

הביאו ברכה

לבייתכם:

לשאלת רבים הננו להודיע:

כי בס"ד ניתן להשיג

במבצע את סט ספרי

המוזכר הרה"ג

יוסף זוי סימן טוב

עליט"א

מוזה"ס "כרם יוסף"

ואשכול יוסף

הסדרה שהביאה מתיקות

ועריבות התורה

12 כרכים

420 ₪ בלבד!!

5 כרכים "כרם יוסף" על הש"ס (ב"ב, גיטין, קידושין, מגילה, סוטה). "אשכול יוסף" עה"ת, "אשכול יוסף" הגרש"פ, "זוהר וקידושין" בהלכה ובאגדה, "ברית מילה", "סכנה ורפואה" בהלכה ובאגדה, "הבערה" עניני הרשב"י, "שלהבת יוסף" על מרח הגר"ע יוסף זצוק"ל.

(כרם יוסף ב"ק, וינא דיוסף לא כלול בסט).

להזמנות ובירורים:

05484-60008/7

או 02-5373570

"זקול התור נשמע בארצנו"

להאזנה לשיעורי

המוזכר הרב

יוסף זוי סימן טוב

עליט"א

073-371-8053

שמעו ותזוי נפשכם

ניתן להוריד

בקול הלשון

ועדיין יל"ע, דהנה באבות דרבי נתן (פיק י"ג) איתא שאסור לממזר להיכנס לירושלים. לפי"ז אינו יכול לקיים הרבה מצוות, כגון עליה לרגל, קרבן פסח, עולת ראיה, אכילת מעשר שני וכדו', ואינו רשאי לדרון דני נפשות ומלקות, ואינו שייך באיסור שפחה ומצרית, ומצאתי להשיך (יו"ד ד' פ"ג סק"ט) אודות מ"ש השו"ע (פס ס"ד) שי"א ש"ס"ת שכתבו ממזר פסול, דהטעם דממזר דומה לעבד ואשה וקטן שאינם חייבים במצוות לכך פסולים לכתוב ס"ת, וכך גם גר וממזר יש כמה וכמה מצוות שאין חייבים, לכן כל הס"ת פסול, וסיים שכן נראה מדברי המחבר. אולם המפרשים הרבו לפלפל בדברי הש"ך. והסכמת האחרונים שממזר אינו רשאי רק לשבת בקביעות בירושלים, ויש שכתבו שהגמרא חולק על אבות דרבי נתן בזה, עי' מה שהאר"ך בזה הגר"ח סופר שליט"א בספרו הדר יעקב (ח"ד סי' מ"ט).

יישוב ג' - פסול ממזר כלול בפסול עבד

ידידי הרה"ג ראובן ארדי שליט"א השיבני דעיקר החיסרון בממזר מצד שהוא פסול ואינו מותר לבוא בקהל, וא"כ זה כבר כלול בברכה שלא עשני עבד. וקצת יש קצת להעיר, שפסול ממזר גרוע מפסול עבד, שלא עשני עבד הכוונה לעבד כנעני ואפי" שזמל וטבל לגירות ומתחייב במצוות כאשה, ויש לו תקנה, שלכשישתחרר מיד יהיה גר שהוא מותר בבת ישראל, משא"כ ממזר אין לו תקנה, ואף זרעו שיכול להיטהר על ידי שימכר לעבד וישא שפחה, רחוק הדבר, מה גם שהוא בעצמו אינו יכול להיטהר.

יישוב ד' - עתידים ממזרים להיטהר לעת"ל

עי"ל כי יש חילוק בין גוי עבד ואשה לממזר, לפי שהממזרים עתידים להיטהר, אבל הגויים אינם עתידים להתגייר, ועוד אף מי שמתגייר אינו נהפך להיות כמו ישראל גמור, כמ"ש הבית יוסף (א"ח סי' מ"א) בשם האבודרהם, שגר אינו מברך שלא עשני גוי, כיון שלא היתה הורתו ולידתו בקדושה, ושכ"כ באורחות חיים, והרמ"א חולק. משא"כ ממזרים עתידים ליטהר, כמו שדרשו רבותינו בקידושין (פ"ג), אמר רבי יהושע בן לוי כסף מטהר ממזרים, שנא' "וישב מצרף ומטהר כסף", וכתוב "מגישי מנחה בצדקה", א"ר יצחק צדקה עשה הקב"ה עם ישראל, שמשפחה שנטמעה נטמעה. ורש"י שם כתב שאליהו הנביא בא לעתיד לבוא לטהרם דכתיב (מלאכי ג'), "והשיב לב אבות על בנים". ועוד איתא התם (פ"ג), ת"ר ממזרים ונתינים טהורים לעתיד לבא דברי ר' יוסי, שנא' (יחזקאל י"ג) "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם". ר' מאיר אומר אין טהורים. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי. אמר רב יוסף אי לאו דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי, היה אליהו בא, ומוציא מאיתנו חבורות חבורות של בני אדם. ונחלקו הר"ן והרמב"ן אם לדעת רבי יוסי אליהו בא לעתיד לבוא להתיר רק ספק פסולין, כלומר שפסולם לא נודע לרבים, או אפילו מי שפסולו ידוע. לדעת הרמב"ן (קידושין פ"ג ד"ה ה"א לאמרינן), אליהו מטהר אפילו ידועים, וע"פ שאין המצוות בטלות לעתיד לבוא, האיסור שנאמר בתורה על ביאת ממזר בקהל ה' לא יעקר, והוא ינהג בכל הממזרים שיהיו אחר ביאת המשיח, ורק אלו שהיו בדורות שקודם לכן יוכשרו בהוראת שעה, והר"ן חולק וסובר שרק משפחות שנטמעה שהם בבחינת ספק ממזר היו מותרות לעת"ל אבל לא ממזר ודאי. מעתה לדברי הרמב"ן שאפילו ממזר ודאי עתיד להיות טהור, נוחא דאין מברכין ברוך שלא עשני ממזר, לפי שאף הממזר עתיד להיטהר.

אכן גם לדברי הר"ן שממזר ודאי לא יהיה מותר, י"ל שאין מברכין כדי לא לפרסם פסול הממזרים בעולם, שהרי יש איסור לפרסם, כי משפחה שנטמעה נטמעה, ואילו היו כל הכשרים מברכים שלא עשני ממזר, ממילא משפחות הפסולים לא היו משתקעות לעולם, כי הכל היו תמיד מבחינים מי מברך ומי אינו מברך, לכן כדי שלא לפרסם הפסולים אין מברכין.

יישוב ה' - אין מברכין על הפורענות

חכמי בהמ"ד השיבוני ע"פ מ"ש במגילה (פ"ג), שאין מפסיקין בקללות, ואמר ר"ל דהיינו טעמא לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות, וכמו"כ בנידוד"ן אין מברכין שלא עשני ממזר, שאין מברכין על הפורענות, שממזר הוא דבר של פורענות שנעשה באיסור, משא"כ גוי עבד ואשה. וקצת להעיר דדוקא גבי פרשת הקללות הברכה באה על קריאת דבר פורענות, משא"כ בנידון דין אדרבה הברכה על טובה שאינו ממזר, וכן מתבאר ממ"ש התוספות והמהרש"א שם בשם הירושלמי (מגילה פ"ג ה"ו), שאמר הקב"ה עמו אנכי בצרה ואין דין שיברכנו על הצרות שלהם. וא"כ אדם שנותן שבח על שאינו ממזר, אדרבה זהו שבח על טובה.

יישוב ו' - מי שיכול למחות באנשי עירו ואינו מוחה נתפס בעוונם

עי"ל עפמ"ש בסנהדרין (פ"ג), "וכשלו איש באחיו" (ויקרא כ"ו), איש בעוון אחיו, מלמד שכולן ערבים זה בזה, כשהיה בידם למחות ולא מיחו. ובגמרא שבת (ד'), איתא, כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי עירו נתפס על אנשי עירו, בכל העולם כולו נתפס על כל העולם כולו. ולפי"ז לא שייך לומר שלא עשני, כי שמא היה בידו למחות ולא מוחה, כי ושמא יכול היה למחות באנשי עירו ובבני מדינתו ולהפריש ממזרים מבנות ישראל וכדומה, ואף למנוע ממזרים מישראל, והדבר מתייחס אליו, או פעמים שחלילה מתיר ממזרים באיסור, א"כ היאך יאמר ברוך שלא עשני ממזר, וקולר תלוי בצוארו ממש כמו ממזר שנשא בת ישראל וכדומה.

”לאִיבָא מִמוֹר בְּקִהְלָה הִ”

האם מותר לבצע הפלה לעובר ממזר?

ענף א' - גדר איסור וחומרת עון הפלת עוברים

הנה במשנה אהלות (פ"ז מ"ו) מבואר, שרק כאשר העובר רודף לאשה מותר להמיתו, דחייא קודמין לחייו, הא לאו הכי דנים את העובר כחי ונפש לכל דבר. ובמסכת סנהדרין (מ:): מבואר שלדעת רבי ישמעאל, בן נח חייב מיתה על הריגת עובר, כמו שנא' "שופך דם באדם, דמו ישפך", איזהו אדם שהוא באדם, הוא אומר זהו עובר שבמעמי אמו. ופירש רש"י, בן נח שהכה את האשה ויצאו ילדיה נהרג עליהן, ובישראל עד שיצא לאוויר העולם, כדתנן בנדה (מד:). תינוק בן יום אחר ההורגו חייב, היכן שידוע לנו שכלו לו חודשיו ואינו נפל. וכן פסק רבינו הרמב"ם (מל"ט פ"ט ה"ה). ואולם אף שבישראל פטור ממיתה כמבואר, וכן מבואר בב"ק (ממ:): הכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי וולדות, ואם היה חייב משום רציחה היה צריך להיות פטור מחיוב ממון, משום קים ליה בדברה מיניה. מכל מקום הדבר אסור, אלא שנחלקו הראשונים אם הוא בגדר אביזרייהו דרציחה ושפיכות דמים, רק שאינו מתחייב על זה מיתה, או מצד איסורים אחרים, הצד השווה שבהן שלכו"ע הדבר אסור בהחלט.

דהנה קיימא לן בסנהדרין (נג:). שאין דבר בכל התורה שלישראל מותר ולעכו"ם אסור, וכן דקדקו רבותינו בעלי התוספות (סג) שלכן, אף שיש חילוק בעונש הפלת עוברים בין בני נח לישראל, אין הדבר מותר אף לישראל, אלא אף לישראל הדבר אסור, רק שאינו מתחייב על זה מיתה. ומבואר שאיסור הפלת עוברים הוא מדאורייתא, וכן דקדק בשו"ת מהר"ש ענגיל (מ"ה ס"י פ"ט) בדעת התוספות שאיסור הפלת העובר, הוא איסור תורה, והוא מאביזרייהו דשפיכות דמים, ומחדש שלדעת התוס' צריך למסור נפשו ע"ז דהוי ביהרג ואל יעבור. וכן דקדק בשו"ת יביע אומר (מ"ד אב"ע פ"ו ס"ו א"ב) דהוי איסור דאורייתא, והביא בזה מה שכתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ט מ"מ ס"ו נ"ט) שאין כל קשר בין פטור על הריגת העובר לבין ההיתר להורגו, כמו שמצינו לענין אדם טריפה, דאף שההורגו פטור ממיתה, מכל מקום עושה איסור בידיים בהריגתו. וכן הדבר מפורש בבבלי התוספות בפ"י עה"ת (משפטים כ"ב, ג'.) שכתבו שלא נאמר הכלל שאין דבר שלבני נח אסור ולישראל מותר, רק לענין איסור, אבל לגבי חיוב מחייבים לבני נח יותר מישראל, ושניהם שווים באיסור הפלת עוברים. ועוד איתא בבבלי התוס' (סג) שמעיקר הדין היה צריך להתחייב מיתה על הריגת עובר, אלא שאין אדם חייב מיתה בהורג דבר שלא בא לעולם, משום ספק ספקא, ספק אם יהיה נפל ספק או בר קיימא, ואפי' את"ל שיהיה בר קיימא, ספק אם יהיה טריפה או לאו, לפיכך פטור ממיתה ומשלם דמי וולדות.

וכן איתא בזה"ק (שמות ק"ג ד' ז' ב') שלושה דברים דוחים פני שכינה מהעולם, והשכינה הולכת ומשוטטת בעולם ולא מוצאת מנוח, ורוח הקודש בוכה, ובני אדם צווחים ולא נענים. השוכב עם הנדה, השוכב עם בת אל נכר, והמפיל עוברים, שסותר בניין ואומנותו של הקב"ה. ועל זה העולם מתמוטט מעט מעט, וחורב ורעב ודבר באים לעולם. ומסיים הוזה"ק, אוי לו לאותו אדם, אוי לו, טוב לו שלא היה נברא בעולם.

ועוד יש להביא ראיה לאיסור הפלת עובר ממזר, הנה בערכין (י:). איתא, האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת, מביאין סכין ואפילו דרך רה"ר ומקרעים את כריסה ומוציאין הוולד, דמספק מחללין שבת, ואף שאין לעובר חוקת חיים, וכתב המהר"ט (פי"ג) שמוה שמחללין שבת על הצלתו, מוכח דעובר חשיב ספק נפשות. והנה להרבה ראשונים מחללין שבת להציל העובר, דהנה הרא"ש (פ"ח דיומא סימן י"ג) הביא בזה מחלוקת ראשונים, וכתב הקרבן נתנאל (סק"ה) דאפי' להצלת עובר פחות מארבעים יום שאין בו חיות כלל מחללין, לדעה המקילה. וכן כתב הרמב"ן בתורת האדם (שנ"ה ספנה י"ד). בשם בעל הלכות גדולות שמחללין שבת להציל העובר, וכן כתבו הרמב"ן הרשב"א והריטב"א במסכת נדה (מד:). דלענין הצלתו בשבת דינו כנפש, דאמרינן חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. ומוכח שאף העובר נקרא "נפש" שאם לא כן לא היה פקוח נפש. וכן משמע בטור (א"ח ס"י תר"י). וכ"כ בספר האשכול (מ"ג ס"י י"ז דף ק"י). וכן דקדק בספר פסקי רפואה (פ"ה ע"ג ק"א) שמכאן יש להוכיח לאיסור הפלת עובר, והביא שכן כתב בשו"ת בית יהודה עייאש (מ"ב אב"ע פ"י י"ד) בשם התוספות

(סנהדרין נט:). שאף לישראל יש איסור להרוג עובר, ושכן כתב הרא"ם (משפטים, ד"ה אלף כי יכה), והוסיף שאף בשתיית סם אסור לגרום הפלה, ולא דמי לאיסור סירוס באשה. והביא עוד מ"ש בשו"ת משפטי עוזיאל (דף י"ד ע"ד) שההורג את העובר חייב מיתה בידי שמים, דלא גרע מהוצאת ז"ל שחייב מיתה בידי שמים כמבואר בנדה (יג:).

ואף למ"ש בשיעורי ר' שמואל (סנהדרין עג:). שלדעת הראשונים שלמדו שהאיסור להרוג עובר אינו מדין רציחה ושפיכות דמים, שכ' דהא דמותר לחלל שבת על עובר אף דלאו נפש הוא, משום דחלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, אף שהוא לא נפש לענין חילול שבת שיהיה מותר לחלל בשביל נפש שבא לעולם, מ"מ לענין אביזרייהו דרציחה י"ל דשייך אף בדבר שלא בא לעולם, אף שלענין מיתה אין שייך לחיבו, וכנ"ל. ולפי"ז אף להראשונים בנדה (מד:). שביארו שאין חיוב מיתה על עובר כיון דלאו נפש הוא, אין מכאן ראיה שההורגו אינו בכלל איסור אביזרייהו דרציחה, ודומיא דשנים שהמיתו, וכן מעצים עיני גוסס או הורג טריפה (סנהדרין עט:). דאף שלא שייך לחייב מיתה, מ"מ הוי אביזרייהו וחייבים דיני שמים, וראיה לדבר דבשו"ת מהר"ם שיי"ק (יו"ד ס"י ק"ה) נקט בפשיטות דאף בהריגת טריפה הוי ביהרג ואל יעבור ושהוא מאביזרייהו דרציחה, וראה בספר תורת העובר (פק"ד ע"ג ע"ג) שהאר"ך בענין זה.

והנה התוס' בנדה (מד:). כתבו דמשום פקו"נ מחללין עליו את השבת, אע"ג דמותר להורגו, דהא גוסס בידי אדם ההורגו פטור. מוכח בתוס' שאין כוונתן שמותר לכתחילה להורגו אלא שאינו נהרג עליו, שהרי דימוהו להריגת גוסס, וכ"כ היעב"ץ בהגהותיו (סג). ובשו"ת חוות יאיר (ס"י ל"ג) הגיה דצריך לגרום בתוספות דההורגו אין חייב, והובא בגיליון מהרש"א שם. ובס' תורת העובר (פ"ג ע"ג ב') כ' תירוצ' חדש שכוונת התוס' דמותר להורגו היינו דוקא עובר שאמו מתה, כיון שסופו למות לולא שנעשה מעשה להצילו, ומטעם זה דימוהו לגוסס.

וכן יש להביא ראיה לאיסור הפלת עובר ממזר מהספר חסידים (ס"י תתמ"ח מקי"ג נלמ"ט) שכתב, אשה הרתה לזנונים וחקרה לאשה אחת מה לשתות כדי להפיל עובר, ורצה אחד ללמד לה, אמרו לו אל תחטא, לפי שעל ידך היא תאבד הוולד, אמר להם מוטב שתאבד אותו קודם שתביאהו לעולם מאשר תמית אותו אחר הוולד, אמרו לו מוטב שהיא תחטא בו ולא יהיה הדבר על ידך, ועוד שמא יצילו הוולד מידה, או שמא היא תמות והוולד יתקיים. ומבואר באר היטב מדברי הס"ח שאף כשיש שאח"כ האם תהרוג את הוולד הממזר, ותתחייב עליו מיתת ב"ד, אין להתיר לה הפלת העובר, ואדרבה המייצע לה הוא חוטא.

והנה אין להביא ראיה להתיר מהא דאיתא בירושלמי (קדושין פ"ד ה"ב) אמר רבי חנינא, אחת לשישים ולשבעים שנה הקב"ה מביא דבר בעולם ומכלה את הממזרים, ונוטל עמהם כשרים שלא לפרסם לחטאים. וכן כתב בספר חסידים (סימן י"ג) "יש הריגת דבר או הרב שלא נגזר אלא לכלות הממזרים, וכדי שלא לביישם שאם לא ימותו רק הממזרים היה נודע והיתה המשפחה מתביישת מפני חברתה". מכל מקום אין מזה היתר לעשות מעשה בפועל להמית עוברים ממזרים, שהרי על כגון זה אמרו חז"ל (נבט"י) שחזקיהו מלך יהודה מתחילה נענש למות, מפני שמנע עצמו מפריה ורביה, לאחר שראה ברוח הקודש שיצאו ממנו בנים רשעים, דבהדי כבשי דרחמנא למה לך'.

ענף ב' - יש לחשוש שבעתיד יתירו את הממזר לבוא בקהל

והנה מלפנים סברתי להביא ראיה חזקה לאיסור הפלת עובר ממזר, באופן שהעובר ממזר מאשת איש, על פי הכלל הידוע שאי אפשר להעניש אדם מלקות מקל וחומר (מכ"ה: וע"ה), וידוע שאחד הטעמים בזה, מפני שחוששים שמא אחר כך ימצא פירכא לקל וחומר, ונמצא שהאדם לקה בחינם, לכן אין עונשים מלקות ומיתה מקל וחומר, (ש"שג"ה) הממזרים כלל, קטור כללים נצטטת וילג"ע ע"ג). ולפי זה כך יש לומר לענין הפלת עובר ממזר, כי יש לחשוש שמא אחר כך יוברר למפרע שלא היה ממזר, כגון שימצאו פסול במעשה הקידושין של הוריו, או כגון שאחר כך יפקיעו חכמים את קידושי הוריו, כגון על ידי שישלח לה בעלה גט ואחר כך יבטלנו בפני שנים בלא מתכוין לשם עקירת קידושיו, כמבואר בתוספות (גיטין ג'). ד"ה ואלפקטי, וכן יש עוד אופנים בזה, וממילא אם יבצעו הפלה

לעובר ממזר, ואחר כך לימים יפקיעו את הקידושין וכדו', נמצא למפרע שהפילו וולד כשר, לכן בכל אופן יהיה אסור להפיל עובר ממזר. אלא שלכאוף ניתן לדהות, דאין לנו לחוש ממה שבעתיד עתיד הדבר להשתנות, אלא יש לדון הדבר לפי מה שמוחזק לפנינו, ולא חוששים שאח"כ הממזר יטהר, ואטו ישראל הנושא ממזרת לא ילקה מחשש שמא אח"כ הממזרת תטהר, וכן כל כיוצא בזה.

אלא שמצאתי בס"ד חיווק לדברינו מדברי הגאון רבי עקיבא איגר (שם עג.) שכתב חידוש עצום, והוכיח דבריו מהתוספות הנ"ל שהקשו איך הבא על אשת איש ממתין אותה, הלא הוי התראת ספק, שמא ישלח לה גט ויבטל את הגט שלא בפניו, דאפקעינהו רבנן לקידושיו ותהיה פנויה למפרע, וכן בנויר שותה יין שלוקה, והרי הוי התראת ספק, שמא ישאל על נדרו, ולמה לא הקשו התוספות שאף למאן דאמר שהתראת ספק הוי התראה, עדיין היאך ממתין בא על אשת איש קטנה, שמא על ידי ביטול גט שלא בפניו תהיה פנויה למפרע ולא התחייב מיתה, וכן בנויר שמא ישאל ולא התחייב מלקות, אלא באמת אין ממתין אותו מיד, אלא ממתנים עד שתמות היא או בעלה. וכן בנויר מלקין אותו רק אחרי שכלו ימי נזירתו. לפי זה אף לאחר שתירצו התוספות דלא מקרי התראת ספק דרוב אין מגרשים וכן בנויר, היינו דלא מקרי בגדר התראת ספק וכמו שדייקו בלשונם דשמה התראה, אבל מכל מקום יש לומר שאין ממתין אותו עד שיתברר שאינה פנויה למפרע דהיינו אחר שתמות היא. והניח דין זה בצ"ע. ומדברי הגרעק"א יש חיווק לדברינו שאסור לבצע הפלה של עובר ממזר, כיון שיש לחשוש שמא יובר אח"כ למפרע שאינו ממזר ונמצא שהפילו עובר כשר, וכמו לענין חיוב מיתה שמשתפק הגרעק"א שאין ממתין באופן שיש חשש שאח"כ תעשה פנויה*.

ענף ג' - ממזר ת"ח קודם לכ"ג עם הארץ ויוצאין בו ידי"ח פרי"ו

והנה כבר נשאל בדבר בשו"ת חוות יאיר (סימן י"ב), והשיב שאין חילוק בדבר בין היות העובר מאשתי הנשואה וכשרה שבנשים, או ממזר מאשת איש, שודאי אסור לבצע הפלה בכל אופן, שהרי לא נפלות היא ממך שדין ממזר לכל דבר כדון ישראל, כשר וראוי להיות דין הגדול בחו"ל, רק שאסור לבא בקהל ולישב בסנהדרין, וכבר שנינו שלענין לפדותו ממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ כמבואר בהוריות (ג.). וכן הוא בירושלמי (שם. פק"י, ב.). וכן פסק הרמב"ם בהל' ת"ת¹. רק שמהרי"ל כתב שאין מבקשים עליו רחמים לומר קיים את הילד הזה בעת שמלין אותו דודאי לא ינחא לן, וכה"ג כתבו התוס' בשם ר"ת (גיטין מה) דאין זו תקנה להרבות ממזרים בישראל, אבל אין מזה ראייה להתיר הקלקול בפועל.

ויש להוסיף בזה שהרי הב"י (ס"א ע"ב פ"ב) מביא מהירושלמי (פ"ג דינמות י"ו) על המשנה שמי שיש לו בן מכל מקום פוטר את אשת אביו, ובנו הוא לכל דבר אפילו לפריה ורבייה, וביאר הרישב"א (ינמות כג. ד"ה ממ"י) שאפילו בבן ממזר יוצא ידי חובת פריה ורבייה. וכן כתבו הרשב"א והרמב"ן והמאירי שם בשם הירושלמי. וכן פסק הרמ"א (ס"א פ"ב). והארכתי בזה בחיבורי טבעת יוסף חופה וקידושין (ה' פ"י). ואם כן מאחר ויוצאין ידי"ח פריה ורבייה בעובר ממזר, לא מסתבר שתתיר התורה להפילו, ועוד שהרי מבואר בחו"ל (ינמות י.) שחזקיהו מלך יהודה מתחילה נענש להתחייב מיתה בידי שמים משום שמנע עצמו מפריה ורבייה, וא"כ על אחת כמה וכמה אם מאבד בידיים תולדותיו.

ענף ד' - הפלת העובר גורמת למונעו מחיי עוה"ב

עוד יש להביא ראייה לאסור הפלת עובר ממזר מדאיתא במסכת סוטה (יג.) שבשעה שפרעה גזר כל הבן הילוד היאורה תשליכו אותו, עמד עמרם וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו בתו, אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא בעוה"ז, ואתה בעוה"ז ולעוה"ב, ופירש רש"י שפרעה גזר רק בעוה"ז שכיין שנוולדים ומתים חוזרים וחיים הן לעוה"ב, אבל אתה גזרת בעוה"ז ובעוה"ב, שכיין שאינם נולדים אינן באין לעוה"ב. וא"כ אף שהולד ממזר, ואסור לבוא בקהל, מכל מקום על ידי הפלתו הורגו וכורת נשמתו אף לחיי עוה"ב, ומבואר מגמרא זו שבמידה מסוימת, חומרת הפלת עובר חמורה יותר מהריגתו אחר לידתו.

ענף ה' - הלא אם האם חייבת מיתה לא ממתנים לה עד שתלד

ברם בשו"ת שאילת יעב"ץ (פ"ב סימן מ"ג) העלה שיש מקום להקל להפיל עובר ממזר, כיון שמדין תורה האם חייבת מיתה, ולא ממתנים לה עד שתלד, והיו ממתנים אותה עם העובר, ולכן אף שאין דמה מסור בדינו להורגה, מכל מקום חייבת מיתה בדיני שמים, שהרי עשתה במזיד בידועת שחטאה בזדון. ואע"ג דממזר כשיצא לאוויר העולם הרי הוא ככשר שחייבין על הריגתו, מכל מקום עתה עדיין הוא בגדר עובר ירך אמו, ואילו היה דינה מסור בדינו, היינו ממתנים אותה ואת פרי בטנה ואפילו הוולד כשר, כמבואר בערכין דאין ממתנין לה, וכל שכן כאן שהוולד נוצר באיסור.

ונראה להקשות על דברי היעב"ץ, שהרי אפילו אדם שעשה עבירה המחייבת אותו מיתה, כל זמן שלא נגמר דינו למיתה, ההורגו נהרג עליו, כמבואר במסכת מכות (ט.) בעדים שהעידו בשני בשבת הרג פלוני נפש, ובאו אחרים והזימום שבאותו יום עמנו הייתם, אלא יום קודם לכן הרג פלוני את הנפש, הזוממים נהרגין, כי בזמן עדותם עדיין לא היה אותו הפלוני חייב מיתה, כיון שלא נגמר דינו למיתה, ובודאי ההורגו נהרג עליו, וכן דקדק בשו"ת אבני נזר (א"ח ע"ב סי' ק"ט) שאם היה ההורג פטור ממתנה, כל שכן שהעדים שהזימו היו פטורין ממתנה. ועוד שאם כן נתן דבריו לשיעורים, כי לפי דבריו אין היתר לבצע הפלה באופן שהאמא אינה חייבת מיתה ב"ה, כגון שלא עשתה מעשה בעדים ובהתראה, וכל כיוצא בזה.

וכן צופה הייתי למופת הדור הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (ספר סיכנון להג"ר אצמסקי ז"ל עמ' ס"ט, הנילוו נספרי זואלן ודושין סי' ע"ג עמ' ט"ט) שהרבה להקשות על דברי היעב"ץ, ודחה דבריו מכל וכל בכל תוקף, והקשה כאמור שכל חייבי מיתות אפילו עובר עבודה זרה ומחלל שבת ובא על העריות בעדים ובהתראה, ואפילו כבר בא דינו לפני הסנהדרין ונטה להם הדין שחייב מיתה, והרגו אחד הרי הוא נהרג עליו, כי צריך גמר דין ממש בפסק דין של רוב סנהדרין. ואם כן בזמן הזה שאין סנהדרין, אף במויד גמור ובהתראה וקבלת התראה, הרי בעל העבירה נידון כאיש כשר שההורגו חייב מיתה. וסיים שלכן ודאי יש איסור מן הדין לבצע הפלה לעובר ממזר, כדון כל עובר כשר.

ועוד יש להעיר על פי מה שכתבו התוספות בערכין (ד.) שכל הטעם שאשה היוצאת ליהרג אין ממתנים לה עד שתלד, היינו מפני עיני הדין, שממתניה ומצפה ליהרג, וביארו שכל זה שייך דוקא לאחר גמר דין אבל קודם גמר דין אין עיני הדין. וביארו שביושבת על המשבר, היינו שכבר התחילה לילד ממתנים לה עד שתלד. ולפי זה כאן שאין בכלל דין, לא שייך סברת עיני הדין, וממילא יש איסור לבצע הפלת העובר אף שהוא ממזר. ועוד נראה מדברי התוספות שאף היכן שהתחיל הדין, מכל מקום קודם גמר דין יכולים להתמין לה עד שתלד ואז ידונו אותה.

והנה מרנא ורבנא ריש גלותא רבינו יוסף חיים זצ"ל בשו"ת רב פעלים (מ"ב א"ב ע"ד) שנשאל בזה, אם מותר לאשת איש שזינתה ונתעברה, לשתות דבר שתפיל העובר אחרי שכבר הוכר ונגמר בבטנה, והשיב בזה הלשון, בדבר הזה אינו רוצה להשיב בדרך הוראה לא לאיסור ולא להיתר, ורק אעתיק לכם מה שמצאתי בתשובות האחרונים שדיברו בזה...

מחוסר מקום קיצרנו כאן

והדברים הובאו בשלימות בספר "שאגת יוסף" סכנה ורפואה סי' י"א.

"עין חיים למוחזקים בה תובוכיה מאושר"

יו"ל לזכות ידידנו האוהבים היקרים והנעימים
אוהבי התורה וטרוני העלון "אשכול יוסף"
בר ג'לעון זיסים הי"ו ובר אהרן זיסים הי"ו
אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד,
בבריאות איתנה וזהורא מעליה עובע עמוזות וכס"ס.
בכלל הברכות יבורך ידידנו היקר ע"ל זיסים הי"ו
מוקדש ומונח לע"ל זוריהם האקרים:
סאלם אליה בן משה ז"ל, זוריה בת משה ז"ל
לע"ל זיסים בן זוריה ז"ל, ולע"ל זיסים מועלם בן סלימה ז"ל
ולע"ל מיכאל בן חיה ז"ל, ת. ז. ז. ב. ה.